

La llibertat vulnerable

L'existència de la llibertat —de la llibertat moral i civil— ha estat posada en dubte més d'una vegada. L'escepticisme filosòfic, en aquest aspecte, em sembla força estès i altament perillós per a la col·lectivitat. Si no creiem en la llibertat, si no creiem que aquesta és el millor bé que posseïm, no ens preocuparem gaire de defensar-la, no ens alarmarem com cal davant del perill o l'eventualitat de perdre-la, no sentirem com a nostra la pèrdua de la llibertat dels altres homes o pobles. Aquesta atonia afectiva respecte a la llibertat és una de les causes que més fàcilment ens la poden fer perdre.

La llibertat, què és? Existeix realment? En què consisteix? Com la podem provar o comprovar? És molt possible que aquests interrogants se'ls faci més d'una persona a l'hora present a causa dels esdeveniments que vivim. Car la llibertat, si la volem definir i copsar filosòficament, sembla, a voltes, que se'ns faci fonedissa, sembla que la podem sentir més que no pas definir. Però no n'hi ha prou amb això. Cal tenir les bases de les nostres creences ben establertes. És la primera condició per a no trontollar en l'adversitat.

Dic això perquè em sembla que l'enfocament del problema de la llibertat esdevé molt senzill i se'ns fa molt patent si capgirem els termes del seu plantejament habitual. És així, almenys, com m'ho he formulat, per a mi mateix, des de fa molt de temps.

Per desgràcia o per sort, la llibertat sembla més contestable i esdevenir del tot evident en sentit negatiu. M'explico: jo puc imaginar-me en una situació determinada —millor o pitjor— a partir de la qual puc anar *perdent* una sèrie de llibertats: circulo lliurement i puc ser empresonat, i encara, en el meu empresonament, puc ser privat del dret d'escriure, del dret de llegir, del dret de comunicar-me, etc. Hi ha hagut, en aquest cas pèrdua evident de llibertats i, en suma, pèrdua de llibertat. Per tant, la llibertat existeix. No puc perdre allò que en una forma o altra no existeix. Aquesta constatació és, filosòficament, important, perquè l'escepticisme, la creença en la inexistència de la llibertat i l'abandó al fatalisme és una de les causes que poden dur, els homes i els pobles, al feixisme. Ara bé: si la pèrdua progressiva de llibertats m'ha fet evident l'existència de la llibertat o d'un cert grau de llibertat (perquè la llibertat tampoc no és mai *absoluta* i aquest és l'altre miratge que cal evitar i que pot dur al desengany), l'obtenció o la recuperació d'aquestes llibertats perdudes, o l'adquisició de noves llibertats, sembla que també m'hauria de fer evident l'existència positiva de la llibertat. Si, en la pràctica, no esdevé tan evident aquesta segona constatació com ho ha estat la primera, si la llibertat considerada positivament, no se'ns fa tan patent com la llibertat considerada en la seva forma negativa, és per dues raons: perquè acostumem a considerar moltes llibertats coma drets inherents a la nostra condició humana, i per tant, com a *normals* i, en segon lloc, perquè l'home assimila molt més fàcilment la felicitat que la infelicitat. El temps durant el qual sofrim és deu vegades més llarg que el temps durant el qual gaudim. Les bones notícies, les adquisicions, la bona sort, la salut, les oblidem molt més fàcilment que les adversitats o les malalties.

Aquesta no deguda valoració de la llibertat és un dels perills de la llibertat. Creure que ja la posseïm del tot, o que l'hem obtinguda una vegada per totes, és l'altre perill. Tant un extrem com l'altre ens la poden fer perdre. La llibertat cal conquerir-la cada dia, es reconquereix cada dia, a través dels nostres actes, a través del nostre comportament, a través de l'acció que pot fer la paraula en els nostres conciutadans. Que calgui reconquerir-la cada dia vol dir que la llibertat no és estàtica, que sempre queda alguna —o moltes— parcel·la per reconquerir o per redreçar. La por excessiva a perdre-la ens pot arribar a fer covards, que és la millor condició o situació a la qual podem arribar per a perdre-la. La llibertat és, de la civilització —de totes les civilitzacions—, la flor més vulnerable i la que exigeix un conreu i una atenció més constants. Un poble és sa en la mesura que hi ha un més gran nombre de ciutadans que vetlla quotidianament, constantment, per la seva llibertat, com si aquesta depengués de cada un d'ells personalment: de cadascú de nosaltres individualment.

Josep Palau i Fabre

Avui, 30 de juny del 1979